

دیباچه

فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی مفهومی نوپدید در ادبیات تربیتی جهان اسلام است. گمان نمی‌رود پیشینه کاربرد این اصطلاح حتی به پنجاه سال هم برسد. نیز شمار آثاری که درباره فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی و یا با عنوان فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی نگارش یافته است به بیست مورد هم نمی‌رسد. فقر نگارش، در حوزه متون آموزشی فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی بسیار شدیدتر است، چنان‌که تا آن‌مآه که آگاهی کتاب‌شناخت این قلم قد می‌دهد، می‌توان ادعا کرد که تاکنون متنی آموزشی درباره فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی قلمی نشده است.

کتابی که از منظر خواننده گرامی می‌گذرد، برگرفته از کتاب «فلسفة التربية الإسلامية: دراسة مقارنة بين فلسفة التربية الإسلامية والفلسفات التربوية المعاصرة»، حدیث خامه دکتر ماجد عرسان کیلانی است که به قلم قضا، پیش‌تر به کلک این قلمران به قلم پارسی درآمده و با عنوان «فلسفه تربیت اسلامی: مطالعه تطبیقی فلسفه تربیت اسلامی و فلسفه‌های تربیتی معاصر» منتشر شده است. اصل کتاب کیلانی، در شش بخش و سی و یک فصل سامان یافته است. کار حاضر از پنج بخش و بیست و شش فصل برآمده است.

در فصول چهارگانه بخش یکم که عنوان آن اهمیت پژوهش در فلسفه تربیت اسلامی است، به ترتیب از: مفهوم و محتوا و جایگاه فلسفه تربیت؛ بی‌ثباتی مفهوم فلسفه تربیت در پژوهش‌های غرب؛ فلسفه تربیتی دیگر: رهایی بخش انسان از بحران کنونی؛ نیاز نظام‌های تربیتی جهان اسلام به فلسفه تربیت اسلامی، سخن رفته است.

فصل‌های پنجم تا هشتم، در بخش دوم که عنوان آن طبیعت انسان در فلسفه تربیت اسلامی است، گنجانده شده با این عناوین: منشأ انسان و تحول طبیعت او؛ ضعف طبیعت انسان؛ مؤلفه‌های طبیعت انسان؛ نیاز انسان به تربیت میانه.

عنوان فصل‌های نهم تا سیزدهم که بخش سوم یعنی هستی‌شناسی در فلسفه تربیت اسلامی را

تشکیل داده‌اند چنین است: رابطه انسان با آفریدگار؛ عبادت؛ رابطه انسان با طبیعت: تسخیر؛ رابطه انسان با انسان: عدل و احسان؛ رابطه انسان با زندگی: ابتلا؛ رابطه انسان با آخرت: مسؤولیت و پاداش. بخش چهارم که نظریه شناخت در فلسفه تربیت اسلامی نام گرفته است در بردارنده فصل‌های چهاردهم تا بیست و یکم و با این عنوان‌هاست: معنای شناخت و اهمیت و هدف آن؛ آبشخور شناخت و نقش انسان در آن؛ حوزه‌های شناخت؛ ابزارهای شناخت: وحی، عقل و حواس؛ اهل شناخت: پیامبران و عالمان؛ زبان شناخت؛ حقیقت و گونه‌های آن؛ همکاری علوم دینی و طبیعی و تأثیر آن بر شکوفایی و فروپاشی تمدن‌ها. فصل‌های بیست و دوم تا بیست و ششم در بخش پنجم که نظریه ارزش‌ها در فلسفه تربیت اسلامی خوانده شده، آمده است؛ با این عناوین: مفهوم، اهمیت و تقسیم ارزش‌ها؛ تقسیم‌بندی اسلامی ارزش‌ها؛ چالش میان نظام‌های ارزشی و پیشرفت انسان؛ نقش تربیت در بهبود ارزش‌ها؛ بحران ارزش‌ها در تربیت جدید.

بایستگی کار و وجه امتیاز آن

کتاب فلسفه تربیت اسلامی، مطالعه تطبیقی فلسفه تربیت اسلامی و فلسفه‌های تربیتی معاصر، که آبشخور کتاب حاضر است، به علتی چند سزاوار بازنویسی و اصلاح بوده که این باریکه جستار جای بازشکافت آن نیست؛ از این رو، تنها به برشمردن شماری از برتری‌های کتاب کنونی از کتاب پیشین بسنده می‌شود:

۱. ستبری اصل کتاب، کما بیش به نیم کاهش یافته است؛
۲. مطالب برخی از فصول، مانند فصل یکم، بازسازی معنایی-ساختاری شده است؛
۳. پاره‌ای از اصطلاحات به کار رفته در کتاب ناهماهنگ می‌نمود؛ این دست ناموزونی‌ها، یکدست شده است؛
۴. از شمار آیات و روایاتی که ذیل موضوعی یگانه آمده و تکراری می‌نمودند، به گونه‌ای منطقی و روشمند کاسته شده است؛
۵. ترجمه آیات و روایات، با زبانی پی‌نهادی شده است؛
۶. تلاش شده است، متن کتاب روان‌تر از گذشته و به متون آموزشی نزدیک‌تر شود؛
۷. همه کتاب مطالعه و شاخ و برگ مطالبش هرس علمی شده است؛
۸. اندک مواردی که ترجمه ناراست می‌نمود، راست و درست شده است؛
۹. کتاب به طراحی آموزشی آراسته شده است؛
۱۰. به تاریخ زادن و مردن همه اعلام کتاب اشاره شده است؛

۱۱. معادل انگلیسی همه اعلام و شماری از واژگان که بایسته می نمود، در پانویست آورده شده است.

شایسته است پیش از مطالعه این اثر به چند نکته عنایت شود:

۱. در آغاز کتاب به اهداف کلی کتاب اشاره شده، نیز در آغاز هر فصل از هدف‌های رفتاری آن فصل یاد شده است. هدف از این کار آشنایی خواننده با انتظارات کلی کتاب از خواننده است؛
۲. برای هر فصل چکیده‌ای فراهم شده است با عنوان خلاصه فصل که در بردارنده نکات اصلی هر فصل است؛
۳. پس از هر چکیده، برای مشارکت فعالانه خواننده در امر یادگیری و پرورش مهارت‌های تفکر در او، مجموعه‌ای از فعالیت‌های یادگیری با عنوان خودآزمون فصل آورده شده است که برگرفته از مهم‌ترین نکته‌های هر فصل است؛
۴. پیش از پاره پایانی هر فصل، موضوعی چند ذیل عنوان پرسش و پژوهش آمده است. هدف از این کار، آشنایی خواننده با شماری از موضوعات درخور پژوهش در حوزه مباحث مطرح شده در آن فصل است؛ این پرسش و پژوهش‌ها می‌توانند موضوع مقالات پژوهشی شوند؛
۵. فرجامین فراز هر فصل معرفی منابعی برای مطالعه فزون‌تر است. مطالعه این آثار می‌تواند در آشنایی بیشتر با موضوع هر فصل سودمند افتد؛
۶. برخی از فصول کتاب کوتاه افتاده است، این امر اگر کاستی بشمار رود به اصل کتاب باز می‌گردد. امید است این رخنه در چاپ‌های بعدی کتاب ترمیم شود؛
۷. فصل نخست کتاب ترکیبی است از مطالب برگرفته از فصول گوناگون خود کتاب که در کنار افزوده‌هایی، ساختار و بیانی تازه یافته است؛
۸. بخش پنجم که درباره ارزش‌هاست، در عین بداعت، نسبت به دیگر بخش‌ها کم‌بار می‌نماید، این کاستی جبران‌ناپذیر است و امید می‌رود در چاپ‌های پسین کتاب جبران شود؛
۹. بسیار تلاش شده است آیات و روایات، ترجمانی درخور شوند. نیز اصل آیات در متن آورده شده است تا خواننده را در آشنایی بیشتر با متن قرآن کریم و فارسی شده آن یاری رساند؛
۱۰. کوشش شده است در حد توان، متن از زبان معیار و شیوا برخوردار باشد تا خواننده را به ادامه مطالعه کتاب برانگیزد.

پیشنهادی چند برای یادگیری بهتر و آسان‌تر

۱. مطالعه پیش از درس و تدریس استاد را فراموش نکنید تا از این رهگذر دریابید که در درس،

- سخن بر سر چیست و با آمادگی و ذهن آشنا با موضوع در درس شرکت جویند، این امر هم برای شما سود آموزشی دارد و هم برای استاد؛
۲. در یادگیری، فعالانه شرکت جویند، به این ترتیب که در درس، تنها شنونده‌ای نیک نباشید بلکه پرسنده‌ای هوشیار و جویا نیز باشید تا استاد را در تدریس به وجد آورید. همیشه از داشتن فضای آموزشی مرده که در آن، استاد می‌گوید و شاگرد می‌نگرد و به همه چیز می‌اندیشد مگر آنچه استاد می‌خواهد، به‌راستی تن‌زنید؛
۳. اهداف کلی کتاب را به‌دقت مطالعه کنید. این هدف‌ها ناظر بر انتظارات آموزشی و فعالیت‌های یادگیری در این کتاب است و مطالعه آنها می‌تواند شما را کمابیش رهنمون شود که در این کتاب باید در پی چه باشید؛
۴. هدف‌های رفتاری هر فصل را نیک مطالعه کنید تا دریابید که پس از مطالعه هر فصل چه تغییر رفتاری از شما امید می‌رود؛
۵. پیش از مطالعه جدی و واکاوانه هر فصل، آن را سردستی مطالعه و به‌اصطلاح مرور کنید تا شمایی کلی از بحث در ذهنتان جان بگیرد؛
۶. چکیده هر فصل را که ناظر بر جنبه‌های کلیدی فصل است به‌دقت مطالعه کنید؛
۷. پس از درس استاد، در نخستین فرصت فراهم آمده، به مطالعه درس روز پردازید تا آنچه را در محیط آموزشی فراگرفته‌اید از یاد نبرید؛
۸. آنچه را آموخته‌اید با دوستان تحصیلی خود مباحثه کنید. این کار در یادگیری عمیق و ماندگار، بسیار کارساز است؛ وانگهی قدرت بیان و شجاعت ادبی شما را آشکار و پرورده می‌کند؛
۹. برای عینیت بخشیدن به فعالیت‌های یادگیری شما، پرسش‌هایی چند در پایان هر فصل آورده شده است؛ بکوشید به آنها پاسخ دهید. جا دارد برای یادگیری بیشتر و بهتر، با دوستانتان و به‌صورت گروهی به این کار پردازید.
۱۰. به یاد دارید که سعدی گفته است:
- آرزومند کعبه را شرط است
که تحمل کند نشیب و فراز

پس در میدان علم، چون گوی، سر از پا شناسید و تا می‌توانید بخوانید و بخوانید و بخوانید، تا در سپهر دانایی ثریا شوید و به چوگان دانش، گوی سعادت برید و ناز بر فلک و حکم بر ستاره کنید.

بهر روز ز فیعی

۱۳۹۳/۱/۲۶

هدف‌های کلی کتاب

۱. آشنایی اجمالی با اهمیت پژوهش در فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی
۲. شناخت کوتاه فلسفه‌های تربیتی غرب و انتقادهای وارد شده بر آنها
۳. آشنایی اجمالی با طبیعت انسان در فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی
۴. شناخت نسبی هستی‌شناسی در فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی
۵. دریافت اجمالی نظریه شناخت در فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی
۶. آشنایی کوتاه با نظریه ارزش‌ها در فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی
۷. شناخت اجمالی کاستی و نامرادی فلسفه‌های تربیتی در غرب
۸. توانایی نسبی مقایسه فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی با برخی فلسفه‌های تربیتی غرب
۹. پرورش نسبی مهارت پژوهش در حوزه فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی